

Struktura tibetského buddhistického panteonu

Tibetský buddhistický panteon představuje velmi složitý, hierarchizovaný a velmi nesourodý systém rozmanitých postav. Navíc není po celém území, kde se tibetský buddhismus nachází či nacházel, jednotný či universální. Vhodnější je proto spíše hovořit o jednotlivých panteonech tibetského buddhismu, které se dělí podle hledisek chronologických (časový vývoj panteonů), geografických (místní rozmanitost panteonů) a vnitřně náboženských (panteony jednotlivých buddhistických škol či tradic).

Přehled v odborné literatuře publikovaných panteonů tibetského buddhismu přináší Lokesh Chandra (srv. Kolmaš 1978: 7):

- 1890: *Sku-brñan gsum-brgja*, zahrnující 300 ilustrací, jež vydal Eugen Pander v roce 1890 a v roce 1903 S. F. Oldenburg.
- 1937: *Pao-hsiang Lou Pantheon*, zahrnující 766 uchovaných obrazů či nápisů z podstavců, vydal Walter Eugene Clark.
- 1961: Panteon Mongolského Kandžuru, vydal Raghu Vira a Lokesh Chandra, *New Tibeto-Mongol Pantheon*, parts 1-7, (1961-1962).
- 1963: *Sku-brñan lnga-brgja* (známé pod populárním, ale chybným názvem *Pět set božstev Narthangu*), vydal Raghu Vira a Lokesh Chandra, *New Tibeto-Mongol Pantheon*, parts 8-9, (1963-1964).
- 1967: *Mandalas of the Vajrávali*, zahrnující klasický vadžrajánský panteon, vydal Raghu Vira a Lokesh Chandra, *New Tibeto-Mongol Pantheon*, parts 12.
- 1967: *Pantheon of the Bhadrakalpika-sútra* (edition of the Zhöparkhang printery of the Potala at Lhasa), vydal Raghu Vira a Lokesh Chandra, *New Tibeto-Mongol Pantheon*, parts 16
- 1967: *Pantheon of the Astasahasriká* (edition of the Zhöparkhang printery of the Potala at Lhasa), vydal Raghu Vira a Lokesh Chandra, *New Tibeto-Mongol Pantheon*, parts 17-20.
- 1978: *The iconography of the Derge Kanjur and Tanjur. (Facsimile reproductions of the 648 illustrations of the Derge edition of the Tibetan Tripitaka housed in the Library of the Oriental institute in Prague)*. New Delhi, Sata-pitaka series, Indo-Asian studies, volume 241, 286 s.

Kolik postav tibetský buddhistický panteon zahrnuje? A kolik postav obsahují buddhistické panteony? Profesor Indiana State University v USA Frederick W. Bunce ve své kolosální *Encyclopaedia of Buddhist Deities, Demigods, Godlings, Saints and Demons* (New Delhi, 1994) uvádí, že pouze v rámci vadžrajánského tibetského buddhismu je rozpoznáváno více než 2500 božstev (Bunce 1994: vii). Tým autor vychází ve své encyklopedii a „klíči k určování božstev“ z množství publikovaných panteonů, z nichž nejdůležitější jsou následující:

1. Five Hundred Gods of Narthang (cca 1810) (500 postav)
2. Pao Hsiang Lou temple of the Forbidden City, Beijing (786 postav)
3. Chu Fo P'u-sa Sheng Hshiang Tsa, by unnamed Chang Chia Hutuktu (360 postav)
4. Three-hundred Icons (sKu-brnan-brgya-phrang-gsum, nebo sKu-brnan-sum-brgya), with preface by Lcan-skya Qutugtu Rol-pa'i rdo-rje) (300 postav)
5. Mongolian Kanjur (Monggol ganjur-un, 1717-1720) (756 postav)
6. Bhadrakalpika sůtra Pantheon (72 postav)
7. Astasahasrika Panteon (1156 postav)

Struktura tibetského buddhistického panteonu (*sensu* Kolmaš in Mipam 1969)

- I. **buddhové** - Šákja Thubpa /tib. *Šákja-thub-pa* - „mnich z Šákjů“
- II. **bódhisattvové**
  1. *Avalókitéšvara*, Čänräzi (bódhisattva soucitu, milosrdenství)
  2. *Mañđuśrí*, Džampäjang (bódhisattva moudrosti)
  3. *Vadžrapáni*, Čakdor (bódhisattva moci)
- III. **ochranná božstva** – jidamy
  1. *Vadžrabhairava*, Dordže Džikče /tib. *rdo-rdže 'džigs-bjed* / - jidam, hrozivé ochranné božstvo řádu Gelugpa, „Hrůzostrašný hromoklín“.
  2. *Jámarádža*, Šindže Čchögjal /tib. *gšin-rdže-čhos-rgjal* / - tib. jméno boha *Jamy*, soudce zemřelých, „Vládce zemřelých“
- IV. **ochráncové Buddhovy nauky**, dharmapálové, čhökjongové (vykonávatele příkazů ochranných božstev, jidamů), jsou to *defensores fidei*.
  1. *Mahákála*, Nakpo čhenpo, „Velký černý“
  2. *Hajagríva*, Tamdin, „Koňská šíje“
  3. *Dévi*, Lhamo, „Bohyně“, družka „Vládce zemřelých“
  4. patroni, gönpové /tib. *mgon-po*
  5. *dákini*, khandomy /tib. *mkha' -gro-ma 'gro-ma* /, „nebeské víly“
- V. **božstva nižšího řádu**, *dii minores*, převážně hinduistického původu, patří sem:
  1. bohové a bohyně, *déva*, *dévi*, *lha*, *lhamo*, např. *Indra*, Gjačhin /tib. *brgja-bjin* /, *Agni*, *Melha* /tib. *me-lha* /
  2. *nága*, *nági*, lu, draci a dračice
    - 2.1. nebeští
    - 2.2. povětroví
    - 2.3. pozemští
    - 2.4. strážci skrytých pokladů
- VI. **ochránci krajiny**, démonické bytosti (skřítkové, bůžkové, víly, strašidla, atp.), *genii loci*
  1. *sungma* /tib. *srung-mal*
  2. *cän* /tib. *bcan* /
  3. *de* /tib. *'dre* /
  4. *dü* /tib. *bdud* /
  5. *jidag* /tib. *ji-dwags* /, *préta*
  6. *ňän* /tib. *gñan* /
  7. *sadag* /tib. *sa-bdag* /
  8. *mi majin*
  9. *nanglha* /tib. *nang-lha* /
- VII. **patroni**, dobří a zlí „andělé“, světci
  1. *pholha* /tib. *pho-lha* /, „bůh předků z otcovy strany“, dobrý „anděl“, spočívající na pravém rameni
  2. *molha* /tib. *mo-lha* /, „bůh předků z matčiny strany“, spočívající na levém rameni
  3. buddhističtí světci
    - 3.1. Buddhovi žáci
      - 3.1.1. *Šáriputra*
      - 3.1.2. *Maudgaljájana*
      - 3.1.3. *Kášjapa*
      - 3.1.4. *Ánanda*
    - 3.2. *arhati*, *nätän* /tib. *gnas-brtan* /
    - 3.3. buddhističtí učenci
      - 3.3.1. *Nágárdžuna*
      - 3.3.2. *Šántarakšita*
      - 3.3.3. *Atiša*
    - 3.4. příslušníci tibetských královských rodů Songcän Gampo
      - 3.4.1. *Bhrkutí*
      - 3.4.2. *Wen-čcheng*
    - 3.5. zakladatelé škol a jejich významní představitelé
      - 3.5.1. *Marpa*
      - 3.5.2. *Milaräpa*
      - 3.5.3. *Congkhapa*
  4. divotvorci
    - 4.1. *Padmasambhava*

Jinou strukturu panteonu nabízí Louis Frédéric (Frédéric 1995). Nutno ovšem podotknout, že jeho schéma je umělé, tj. z různých pramenů (se zvláštní pozorností k japonskému buddhismu) sestavil přehled buddhistických postav, které bývají nejčastěji znázorňovány:

I. Buddha a velcí buddhové

- historický Buddha
- Bhaišadžaguru
- buddhové minulosti
- Maitréja, budoucí buddha

II. Pět džinů a Ádibuddha

Pět džinů:

1. Vairočana
2. Akšóbhja
3. Ratnasambhava
4. Amitábha
5. Amóghasiddhi

Ádibuddha

III. Bódhisattvové soucitu

1. Avalókitéšvara
2. táry
3. Akášagarbha
4. Kšítigarbha

IV. Další bódhisattvové

1. Maňdžuší
2. Samantahadra
3. Jaku-ó, Jakudžó Bosacu
4. Sarvanívaranaviškambhin
5. Simhanáda

V. Vidjárádžové

1. Ačalanátha
2. Trajlókjavidžaja
3. Kundalí
4. Jamántaka
5. Vadžrarakša
6. Rágavidjárádža
7. další vidjárádžové

VI. Ženská božstva (bohyně)

1. Pradžňápáramitá
2. Sarasvatí
3. Vasudhára
4. Maričí
5. menší ženská božstva (bohyně)
6. skupiny ženských božstev

VII. Obránci a ochránci buddhistického zákona (nauky)

1. dharnapálové
2. královští strážci
3. No-ó
4. zvířecí strážci

VIII. Skupiny božstev

1. Deset králů nebes
2. Pět velkých králů
3. jidamové
4. dévové
5. menší a synkretická božstva

IX. Božské bytosti a zbožštělé historické bytosti

1. ochránci světa
2. astrální božstva
3. historické postavy
4. tibetští lamové a velcí mudrci
5. Šótoka Tajši
6. další náboženské postavy

Panteon sensu Bunce

Hierarchie božstev (s. 1042)

1. **Ádibuddha**
Primordiální buddha
2. **dhjánibuddhové**
meditační buddhové, nebeští buddhové, vytvoření Ádibuddhou, žijící v nirváně (5-6 postav)
3. **dhjánibuddhašakti**
partnerky dhjánibuddhů (5-6 postav)
4. **dhjánibóddhisattvové**
žijí v nebesích v *sambhógakáji* čili „těle nejvyššího stěstí“
  - a) pět postav – odrazy (reflexe) dhjánibuddhů
  - b) osm postav (včetně předchozích pěti)
5. **manušibuddhové**
buddhové žijící na zemi v *nirmánakáji*, ve smrtelném těle
6. **buddhové**
probuzené bytosti
  - a) buddhové léčení
    - a1) skupina osmi
    - a2) skupina devíti
  - b) buddhové „vyznání“ (35 postav)
7. **mahábóddhisattvové**
8. **bóddhisattvové**
  - a) mužští (bóddhisattvové)
  - b) ženští ve čtyřech skupinách
    - b1) devět nezávislých bóddhisattv
    - b2) pět hlavních barevných forem *tár*
    - b3) dhjánibuddhašakti (5-6 postav)
    - b4) *pañčaraksa*, pět bohyně
9. **jídamové (skrt. *ištadévatá*)**
10. **dharmapálové (tib. *čhos-skjong*)**
osm „strašných“, ochranná božstva
11. **dákiní**
ženská božstva, vyvolávaná kvůli nadlidským silám
12. **arhati**
svatí, 16 postav v indické tradici, tibetská tradice přidala ještě další dva
13. **Ostatní božstva, démoni, bohyně a svatí**